

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת פינחס תשפ"ד¹

(בתוספת ובהרחבת הדברים על פי שיחות משנים שעברו)

לימוד תורה ברציפות - "וְהָאֵמֶת וְהַשְּׁלוֹם אֶהְיֶה"

אצל רבי עקיבא. חז"ל מספרים על רבי עקיבא, שאחרי שנים עשרה שנה שלמד בבית המדרש ללא שחזור לביתו, החליט לחזור הביתה, אך בטרם הספיק להכנס לביתו, שמע מבחוץ זקן אחד שאומר לאשתו: טוב עשה אביך (כלבא שְׁבוּעַ), שהתנגד לנישואיך עם בעל כזה, שמעגן אותך במשך שנים רבות כל כך! אמרה לו: אם היה בעלי שומע לי, הייתי אומרת לו שישאר בבית המדרש עוד שנים עשרה שנים נוספות! שמע רבי עקיבא כך, חזר לאחוריו, וישב בבית המדרש שנים עשרה שנים נוספות (נדריים נ, א).

והקשה הגר"ר חיים שמואלביץ זצ"ל: לאחר פרידה של שנים עשרה שנים מאשתו, שעזבה חיי עושר והלכה אחריו בעוני ובמצוק [כפי שמסופר בגמרא (סו,)], למה לא נכנס לרגע אחד לשמח את לבה? והרי כבר נודע לו שלא תעכבנו מלחזור לבית תלמודו לשנים עשרה שנים נוספות. ואיך הכרת הטוב?... ותירץ הגר"ח שמואלביץ זצ"ל כך: לימוד של שנים עשרה שנה ועוד שנים עשרה שנה, אינו כלימוד של עשרים וארבע שנים רצופות. עשרים וארבע שנים רצופות של לימוד, הן משהו אחר לגמרי מאשר פעמים שנים עשרה שנה, אפילו אם ישנה רק הפסקה קלה באמצע. אם היה רבי עקיבא נכנס הביתה, לא היה יוצא ממנו רבי עקיבא כפי שיצא. אחרי עשרים וארבע שנים הוא אומר לתלמידיו, "שלי ושלכם - שלה הוא" (שם סג, א). שרק בזכות אשתו יצא כפי שיצא. אבל האמת היא, שזהו גם בזכותו, שהבין שצריך לחזור על עקביו בלי להכנס הביתה, כדי שלא לפגוע ברציפות הלימוד ("שיחות מוסר" להגר"ח שמואלביץ, תשל"א שיחה ט"ז).

כעין זה אומרת התורה בפרשת בחוקותי: "וְרָדְפוּ מִפֶּם חַמְשָׁה מְאֹה, וּמֵאֶה מִפֶּם רִבְבָה יִרְדְּפוּ, וְנִפְלוּ אִיְבִיכֶם לְפָנֶיכֶם לְחִרְב" (ויקרא כו, ח). שואלים חז"ל: "וכי כך הוא החשבון?! והלא אין ראוי לומר אלא "מאה מכם שני אלפים יִרְדְּפוּ!" [ביחס של אחד לעשרים, כאותו היחס שבין חמישה למאה]. אלא אין דומין המועטין העושין את התורה למרובין העושין" (מובא ברש"י סו). הרי שבקדושה, מאה אינם כמו עשרים פעמים חמש, אלא הרבה יותר מזה. וכך גם כאן: עשרים וארבע שנות לימוד רצופות, אינם כמו שנים עשרה שנות לימוד ועוד שנים עשרה שנות לימוד עם הפסקה קלה באמצע².

מטעם זה, כשיש רחמנא לצלן כמה אבלים בבית הכנסת, או כמה יארצייטיים שצריכים לומר קדיש, יותר טוב שיתפללו כולם במנין אחד גדול של עשרים, שלושים או ארבעים איש, מאשר לחלק את הצבור לכמה מנגינים קטנים (כדי לאפשר לכל אחד מה"חיוכים" לעבור לפי התיבה). שהרי כפי שראינו, עשרים וארבע שנות לימוד אינם כשנים עשרה שנות לימוד ועוד שנים עשרה שנות לימוד, אלא הרבה יותר. וכן בקיום מצוה, מאה יהודים שעושים מצוה יחד, הם הרבה יותר מעשרים קבוצות של

"יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן נָעַר, לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֶהָל"

התורה מספרת בפרשתנו על בנות צלפחד, המבקשות לירש את נחלת אביהן בארץ ישראל. הקב"ה מצדיק את תביעתן, ומצוה להעביר את נחלת אביהן להן (במדבר כז, א-ז).

מיד אח"כ מבקש משה רבינו מהקב"ה: "יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הַרוּחַת לְכָל בָּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה" (שם, טז). אומר רש"י: "כיון ששמע משה שאמר לו המקום 'תן נחלת צלפחד לבנותיו', אמר: הגיעה שעה שאתבע צָרְכִי, שיירשו פְּנֵי את גדולתי"².

והנה, ה' העיד על משה רבינו, "בכל ביתי נאמן הוא" (שם יב, ז). כלומר, משה פועל כפי רצון ה', ולמען ה', ללא שום נגיעות אישיות. ממילא, אם משה רבינו סבור שבניו מתאימים להנהגת עם ה', סימן שהם אכן מתאימים לכך. ואם כך, למה בחר ה' ביהושע למלא את מקומו של משה, ולא בגרשום או אליעזר?

אמרו על כך חז"ל: "אמר לו הקב"ה, 'נִצַּר תְּאֵנָה יֵאָכֵל פְּרִיָהּ' (משלי כו, יח). יהושע הרבה שִׁרְתָּךְ... והוא היה משכים ומעריב בבית הוועד שלך... כדאי הוא שימש את ישראל!" (במד"ר כא, יד) כלומר, יהושע דָּבַק במשה רבינו יותר מכולם, ומסר את נפשו ללימוד תורה ממשה יותר מכל אחד אחר. כשמשה רבינו מוסר שיעור, גרשום ואליעזר שומעים את השיעור, חוזרים עליו ומשננים אותו ארבע פעמים (עי' ערובין נד, ב), ואח"כ הם הולכים לאהליהם, כמו כולם. לעומת זאת, "יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן נָעַר, לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֶהָל" (שמות לג, יא). אין אצלו בין הסדרים, אין בין הזמנים, אלא הכל רצף אחד של לימוד. הוא אינו זז מבית המדרש. אולי משה יאמר עוד משהו! אולי יוסיף עוד איזה דבר! אולי יבוא מישהו לשאול שאלה ומשה יענה לו, ואם כך צריך לשמוע את התשובה! לא זו ממש אפילו שעה אחת (תמורה טז, א).

גם כשמשה נמצא בהר סיני, יהושע ממתין לו למרגלות ההר, במשך כל הימים ששהה משה בהר (עי' רש"י שם כד, יג). אמנם משה הודיע מראש שיששה בהר ארבעים יום (עי' רש"י שם לב, א), אבל מי יודע, אולי הקב"ה יחליט שמשה יִרְדֵּ קודם. אז כדאי להמתין ליד ההר, כדי שבזמן שמשעה יצעד אל המחנה, אפשר יהיה לשמוע ממנו כמה חידושים שהביא מהר סיני!... קשה ליהושע לחכות עד שמשה יגיע אל המחנה. הוא מוכרח לשמוע כמה שיותר מהר³.

הרי, שגם אם גרשום ואליעזר גדולים בתורה, וגם אם אחרים גדולים בתורה, אבל אחרים למדו עם הסח הדעת בין לימוד ללימוד, ובהפסקות, ואילו יהושע לומד בלי הסח הדעת ובלי הפסקות. "לא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֶהָל". לכן, הוא זה שראוי להיות המנהיג הבא של עם ישראל, לאחר הסתלקותו של משה רבינו⁴.

רציפות מיוחדת בלימוד גם אצל רבי עקיבא

את מעלתו המיוחדת הלימוד ברציפות, ללא הפסקות, רואים

היו מכפרים על כלל ישראל. המקונן אומר בקינות לתשעה באב ("ציון ידידות ידד" וכו'), "בָּךְ בְּרִנְיָה אֲנֹשׁ לֵן מְבִלִי חָטָא, בָּךְ פְּפָר בְּקָרְבָן תְּמִיד מְכַפְרִיךָ", שלא היה אדם לן בירושלים ובידו עֶזְרָא, כי תמיד של שחר היה מכפר על כל העבירות שנעשו במשך הלילה, ותמיד של בין הערבים היה מכפר על כל העבירות שנעשו במשך היום (במד"ר כא, כא). ממילא, התמידים היו גורמים שיהודים יהיו נמצאים תמיד במצב נקי, בלי חטא.

כמובן, כל זה היה בזמן שהקרבנות היו מתקבלים ברצון. אלא שבסוף החטאים גרמו לכך, שהקב"ה כבר לא קיבל את הקרבנות ברצון, (אחרת לא היה נחרב המקדש, שהרי הקרבנות פָּפְרוּ על כל העבירות). ומה גרם לזה? - אומרים חז"ל, שחורבן בית שני היה בגלל שנאת חנם (יומא ט, ב). הרי שענין זה, של שנאת חנם, שכבר לא היה מצב של "כל ישראל חברים", הוא שגרם לחורבן ירושלים. כשיש שנאת חנם, וירושלים אינה מתפקדת עוד כ"עיר שְׁחִבְרָה לָהּ יְחֻדּוּ", היא הופכת למיותרת; הקב"ה לא מקבל יותר את הקרבנות ברצון, ובית המקדש אינו רצוי עוד, והוא נחרב.

תיקון החטאים שהביאו לחורבן

אנו צריכים לדעת, שאיננו מתאבלים רק על חורבן בית שני, אלא גם על חורבן בית ראשון. החורבן הראשון היה בגלל עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים (יומא שם), וגם ענינים אלה צריך לתקן⁹. לא רק את ה"שנאת חנם" של בית שני. בענין יצר הרע של עבודה זרה - אין לנו מושג עד כמה היה חזק היצר הזה בזמן בית ראשון. אפילו גדולי עולם כירבעם אחאב ומנשה¹⁰ נכשלו בו. חז"ל אמרו (שם סט, ב), שאנשי כנסת הגדולה (בתחילת בית שני) ביקשו רחמים, וביטלו את היצר הזה. ממילא, אין לנו מושג היום, עד כמה הוא היה חזק, כי אנו חיים כבר לאחר שנתבטל. אבל עלינו לדעת, שבזמן בית ראשון היה קשה מאד להתגבר על היצר הזה.

גם על גילוי עריות ושפיכות דמים צריך לעשות תשובה, ועדין יש מה לתקן. למה אנשי כנסת הגדולה לא ביטלו גם את היצר הרע של עריות? אומרת הגמרא, שאם היה בטל יצר הרע של עריות, לא היה קיום לעולם. איש ואשה לא היו יכולים עוד לחיות יחד, וגם בעלי חיים לא היו יכולים לחיות יחד. לכן, לא ביטלו את היצר הזה, אלא רק החלישו אותו, שלפחות בין קרובי המשפחה לא תהיה לו שליטה. אבל לבטל אותו לגמרי - לא יכלו, כי הוא דרוש לקיום העולם. לגבי יצר הרע של שפיכות דמים - אינני יודע למה לא בטלו גם את היצר הזה. הגמרא לא דנה בזה, רצ"ע בזה¹¹.

על כל פנים, התאוות והיצרים הללו גורמים לפירוד, ולמצב שאין "כל ישראל חברים", וממילא גם לשנאת חנם. הפסוק הרי אומר, "לְתַאֲוָה יִבְקֹשׁ נֶפֶדָר" (משלי יח, א). מה הכוונה בזה? הכוונה היא, ש"אם ילך [אדם] בדרך השכל - אז יתחברו לו החברים, ויהיו אוהביו רבים"¹² ("שערי תשובה" לרבינו יונה, שער א' אות ל"א), כי השכל הישר מוביל את כל ההולכים בדרכו אל אותה האמת, שהיא אחת, ומאחדת את כולם תחתיה. אבל "מי שמבקש ללכת אחר תאוותו ורצונו - נפרד מכל חבר ועמית, כי ירחקו ממנו אוהב ורֵעֵ, כי תאוות בני אדם ומדותם חלוקות, אין רצונו של זה כרצונו של זה" (שם), שהרי כל אחד חושב רק על עצמו!... ממילא, ההליכה אחר התאוות מביאה לריחוק ופירוד בין

חמשה חמשה. וממילא, כך גם בתפלה, עשרים יהודים שמתפללים יחד הם מדרגה לגמרי מאשר שני מנינים של עשרה ועשרה, וכן ארבעים יהודים שמתפללים יחד, הם מדרגה אחרת לגמרי מאשר עשרים יהודים ועוד עשרים יהודים שמתפללים בשני מנינים. לכן, לא כדאי להתפצל למנינים קטנים, אלא עד כמה שאפשר - להתפלל במנין גדול אחד⁶.

מתי צבא גדול הוא גם חזק יותר?

עוד רואים מהפסוק "וְרָדְפוּ מִכֶּם תְּמַשֶּׁה מֵאָה" וכו' ומדברים רש"י שהבאנו, שמה צריך לגייס חיילים רבים למלחמה, אינו מפני שלחילים רבים יש כח צבאי רב יותר, אלא מפני שלחילים רבים יש זכויות רבות יותר, וממילא גם יותר סיעתא דשמיא! "אין דומין המועטין העושין את התורה למרובין העושין", לכן לצבא גדול יותר יש סכוי רב יותר לנצח במלחמה⁷. וממילא נמצא, שאם מוסיפים לצבא חיילים שאין להם זכויות, אלא להיפך מזה, הרי שבזה לא מחזקים את הצבא, אלא רק מחלישים אותו! לכן, כשאמציה מלך יהודה מתכונן למלחמה עם אדום, ולצורך זה הוא שוכר מאה אלף חיילים מישראל (לְצַד שלש מאות אלף חיילים שגייס מבני יהודה), בא אליו הנביא ואומר לו: "הֲמֵלֶךְ, אֵל יְבוֹא עִמָּךְ צָבָא יִשְׂרָאֵל, כִּי אֵין ה' עִם יִשְׂרָאֵל... כִּי אִם בָּא אַתָּה [לבדך למלחמה], עֲשֵׂה תִזְק לְמַלְחָמָה, [פן] יִשְׁלִיךְ הָאֱלֹקִים לְפָנַי אוֹיֵב" (שם כה, ז-ח). כלומר: ישראל הם עובדי עבודה זרה! עובדים לעגלים של ירבעם! ממילא, אם תלך איתם למלחמה - תפסיד. ולעומת זאת, אם תצא למלחמה בלעדיהם - תנצח! כי לא הכמות המספרית של הצבא קובעת, אלא האיכות הרוחנית היא שקובעת. ואכן, אמציה מְוַתֵּר על מאה אלף החיילים ששכר מישראל, יוצא בלעדיהם למלחמה, ומנצח (שם, י-יב).

"ירוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה, פְּעִיר שְׁחִבְרָה לָהּ יְחֻדּוּ"

יום שבעה עשר בתמוז הוא מהימים שאנו מתענים בהם על החורבן. ביום זה הובקעה חומת ירושלים בבית שני (משנה תענית כו, ב).

מה חסר לנו כשאין לנו את ירושלים? חסרה לנו, בין השאר, העיר שעושה את כל ישראל לחברים. "ירוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה, פְּעִיר שְׁחִבְרָה לָהּ יְחֻדּוּ" (תהלים קכב, ג), דרשו חז"ל, "עיר שהיא עושה כל ישראל לחברים" (יר' חגיגה פ"ג ה"ו). "חברים" במובן של מדקדקים במצוות, שנאמנים על הטהרות (לענין קדשים) ועל התרומה. שאפילו עמי הארץ, כשהם עולים לרגל לירושלים, יש להם דין של "חברים" (חגיגה כו, א). והטעם, "מפני שהכל מטהרין עצמן ועולים לרגל" (רמב"ם הלכ' מטמאי משכב ומושב פי"א ה"ט), כיון שצריכים אז להכנס למקדש ולאכול קדשים (קרבת חגיגה ושלמי שמחה). הרי שירושלים עושה את כל ישראל ל"חברים".

אבל לא רק במובן הזה ירושלים היא עיר שעושה את כולם לחברים, אלא גם במובן זה, שהיא מאחדת את כל ישראל לחבורה אחת⁸. כולם יחד עולים לירושלים לעבוד לא-ל אחד - זהו דבר שמאחד את עם ישראל. וכל זה חסר לנו, כשאין בית המקדש בנוי; האחדות הזאת, של "כל ישראל חברים", שעובדים יחד את ה' באחדות.

בשבעה עשר בתמוז בטל התמיד (משנה תענית כו, ב). התמידים

כלומר, כאשר יאהבו את האמת ואת השלום במידה שווה, בלי להעדיף אחד על פני חברו. אם כך יהיה, ממילא ידעו כבר לפוט, עד כמה להשתמש במידה זו, ועד כמה להשתמש במידה האחרת, בלי לסטות מקו האמת והצדק, ואז יתבטלו החורבנות שנגרמו ע"י שימוש בלתי מאוזן במידות הללו, וממילא יפכו הצומות לששון ולשמחה ולמועדים טובים, במהרה בימינו.

ובינתיים עלינו לנסות ולאזן, באמת, בצורה נכונה בין שתי המידות הללו, האמת והשלום. אי אפשר ח"ו לנתר על התורה (שהיא האמת) למען השלום, ומאידך גם על השלום אי אפשר לנתר, כי שניהם נצרכים.

חטא העגל - נסיון "להכריח" את חכמי התורה

"ז בתמוז הוא גם יום שבירת הלוחות בעקבות חטא העגל. הזכרנו כבר בעבר, שהראשונים מסבירים, שכוננת ישראל בעשיית העגל לא היתה לשם עבודה זרה ממש ח"ו, אלא כוונתם היתה רק להעמיד איזה חפץ שתשרה עליו השכינה, במקום משה רבינו. שזה לכשעצמו לא דבר חמור כל כך, שהרי גם התורה ציותה לעשות צורת כרובים במשכן, להשרות עליהם את השכינה, ולמרות שעשו צורת עגל ולא צורת כרובים, עדיין היה מקום להחשיבם כשוגגים, ולא כמזידים.

מה א"כ עיקר החומרה בחטא העגל, שכזה כבר אי אפשר לדרון אותם כשוגגים? נראה שעיקר החומרה היה בזה, שהרי לפני שמשח עלה להר סיני, הוא אמר לישראל: "הנה אהרן וחרור עמכם, מי בעל דבר יבחר יבחר" (שמות כד, יד). אם תהיינה לכם שאלות, גשו ושאלו את אהרן וחרור. הם גדולי הדור בהעדר, והם יפסקו את כל השאלות. ממילא, מה היו ישראל צריכים לעשות כשסברו שמשח מת? היו צריכים לבוא אל אהרן ואל חור, ולשאול אותם: "למדנו רבותינו! משה איננו. מה נעשה עכשיו?" ואז, או שאהרן וחרור היו מכריעים מדעת תורה שלהם מה צריך לעשות, אם אהרן יהיה מעתה המנהיג, או חור, או יהושע או מישהו אחר, או שאהרן (שהיה נביא) היה שואל את הקב"ה, והקב"ה היה אומר לו מה לעשות. הקב"ה היה אומר לו מן הסתם את האמת, שמשח עדיין חי ויחזור במהרה, אבל גם אם האמת היתה שמשח לא היה חי, הקב"ה היה כבר מנתק את אהרן מה לעשות במצב החדש שנוצר.

אבל לא כך נהגו בני ישראל. במקום לשאול את אהרן מה לעשות, הם מכתיבים לו מה לעשות: "קום עשה לנו אלהים!" (שם לב, א) לא כתוב: "ויקח העם אל אהרן", אלא: "ויקח העם על אהרן"¹⁴ (שם). כלומר, הם מעליו, מכתיבים לו מה לעשות, וכשחור מתנגד, הם הורגים אותו (רש"י שם, ה). לכן החשיב הקב"ה את בני ישראל כמזידים בחטא העגל, ולא כשוגגים. מפני שבמקום לשאול את חכמי התורה מה לעשות, הם הכתיבו להם מה לעשות, ומי שלא הסכים - הרגו אותו. זו כבר סיבה להחשיב את חטא העגל למזיד, ולא לשוגג.

זוהי טעות חמורה, שאפשר לפגוש בה גם היום. אנו צריכים להתרגל לקבל את דעת חכמי התורה, ולא לומר: "הגדולים לא מספיק מבינים", "הגדולים לא מספיק מעורים בציבור", או כל מיני טענות מסוג זה, שטוענים המון העם. הגדולים יודעים היטיב מה לפסוק! הקטנים הם אלו שלא יודעים, וסבורים שיכולים לומר לגדולים כיצד עליהם לפסוק. זהו עיקר חומרתו

אנשים, ומרחיקה אותם מן האחדות הנדרשת בשביל הגאולה. צריך, אפוא, לנסות להתגבר על התאוות עד כמה שאפשר, וממילא גם ענין הפירוד יבוא על תיקונו.

אמנם הנביא אומר, "הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא... והשיב לב אבות על פנים, ולב פנים על אבותם" (מלאכי ג, כג-כד), ומשמע שעד שיבוא אליהו לא יצליחו לתקן את כל הפירוים וההבדלים, אבל בכל זאת תפקידנו לנסות עד כמה שאפשר לגשר עליהם. לא צריך להשאיר לאליהו הנביא את כל העבודה. לנסות עד כמה שאפשר למנוע שנאת חנם, לצמצם פערים והבדלים, לאו דוקא בדרך שהבג"ץ עושה, לשים את האנשים בבית סהר, אלא בדרכים אחרות שמרבות אהבה וקרבה בין אדם לחבירו.

הנביא הרי אומר, "פה אמר ה' צב-אות: צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים"¹³, ו"האמת והשלום אהבו" (זכריה ח, יט). כלומר, הצומות יהפכו למועדים טובים, רק בתנאי שנאהב את האמת והשלום (רד"ק ומצודות שם). בלי זה - קשה לצפות שימים אלו יהפכו לששון ולשמחה. מוכרחים להגיע למצב של אמת ושלום אהבו.

אהבת אמת ואהבת שלום - במשקל השכל

בענין הבטחת הנביא, "צום הרביעי וצום החמישי... יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים" - מדוע באמת תולה הנביא את הגאולה ואת ביטול הצומות דוקא באהבת האמת והשלום? מה עם שאר תרי"ג מצוות? האם אין הגאולה תלויה גם בהן?

אולי מותר לומר כך: הרי "מסילת ישרים" מסביר (בפרק כ'), ששני החורבנות נגרמו ע"י חסידות בלתי שקולה. בבית ראשון - גדליה בן אחיקם מחמיר יותר מדי בהלכות לשון הרע, לא מקבל כלל את דברי יוחנן בן קרח ושירי החיילים שמזהירים אותו מפני ישמעאל בן נתניה שרוצה להרגו (ירמיהו מ, טז), [בניגוד לדין, שצריך עכ"פ לחוש לדברי לשון הרע (נדה סא, א)], וגורם בכך שישמעאל בן נתניה הורג את גדליה ועוד כמה יהודים, ו"ונכבית גחלת ישראל הנשארת, וסבב להתם גלותן" (רמב"ם הלכות תעניות פ"ה ה"ב); ובבית שני - בר קמצא מביא למקדש קרבן ששלח בידו הקיסר, ובדרך הטיל בו מום. רבי זכריה בן אבוקולס לא מרשה להקריב את קרבנו של הקיסר (למרות הסכנה הנשקפת לתושבי יהודה, אם ישמע הקיסר שסרבו להקריב את קרבנו) "שמא יאמרו בעלי מומין קרבין לגבי מזבח" (גיטין נו, א). מצד שני, הוא גם לא מוכן שיהרגו את בר קמצא - למרות שהיה לו דין של רודף גמור על כלל ישראל - שמא יאמרו שלא בגלל רדיפתו הרגוהו, אלא מפני שהטיל מום בקדשים, וילמדו מזה בטעות, שהמטיל מום בקדשים נהרג. לבסוף הלשין באמת בר קמצא לקיסר, ונסתבב מזה חורבן בית שני. "עננתוהו של רבי זכריה בן אבוקולס החריבה את ביתנו, ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו" (שם). הכל נעשה מתוך צדקות, אבל צדקות שאיננה שקולה עד הסוף.

ובכל זאת, יש הבדל בין המקרים: במקרה הראשון - גדליה מעדיף את השלום על פני האמת. ובמקרה השני - רבי זכריה בן אבוקולס מעדיף את האמת על פני השלום. אומר אפוא הנביא: מתי יהיו הצומות לששון ולשמחה? - "והאמת והשלום אהבו"!

השיחה נערכה לפי קוצר דעתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

של חטא העגל, שמנסים להכתיב לרבנים מה לפסוק.
אם חושבים איך לעשות תשובה על כך, איך לתקן שהימים
האלה יהיו לששון ולשמחה, חלק מהתיקון צריך להיות לקבל
על עצמנו לציית לחכמי התורה, להיות כפופים לחכמי התורה.
ואז נזכה בעזרת ה' שהימים האלה יהיו לששון ולשמחה
ולמועדים טובים.

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה. [הרב פרסם מאמר בענין זה בכתב העת "ירושתנו", כרך ג' (תשס"ט) עמ' קי"ח. כתב עת זה יוצא לאור פעם בשנה ע"י "מכון מורשת אשכנז" (בני ברק), ובו מחקרים וסקירות בתורתם של חכמי אשכנז, ואורחותיהם ומנהגיהם].
הקשר שציין אליו הרב שליט"א בפרשת פינחס: **"וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"** (במדבר כה, יג) ⇔ **"וַיִּשְׁעִיר עֲזִים אֶחָד חֲטָאת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם"** (שם כט, ה), **"שְׁעִיר עֲזִים אֶחָד חֲטָאת, מִלְּבַד חֲטָאת הַכֹּפְרִים"** (שם, יא).
קשר נוסף: **"וְלֹא כְלִיטִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָתִי"** (שם כה, יא) ⇔ **"וּמִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם לְפָרִים"** (שם כט, יח), פירש"י: "פרי החג שבעים הם, כנגד שבעים אומות שמתמעטים והולכים, סימן כלליה להם". [הקשר: שלילת כליה לישׂראל - סימן כליה לגוים].
קשר נוסף: **"הָשִׁיב אֶת חֲמַתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"** (שם כה, יא) ⇔ **"וְלִפְכָשִׁים"** (שם כט, יח), פירש"י: "כנגד ישראל... ומנינם תשעים ושמונה, כללות מהם תשעים ושמונה קללות שבמשנה תורה". [הקשר: הַשְׁבַּת חֲמָה - ביטול קללות].
קשר נוסף: **"הֲנִי נֹתֵן לּוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם"** (שם כה, יב), "כאדם המחזיק טובה וְחֲנוּת לְמִי שְׁעוּשָׁה עִמּוֹ טוֹבָה" (רש"י) ⇔ **"בְּיָוִם הַשְּׂמִינִי עֲצַרְתָּ תְהִיָּה לָכֶם"** (שם כט, לה), "אמר להם המקום: בבקשה מכם, עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם" (רש"י). [הקשר: ברית שלום מיוחדת בין הקב"ה לפינחס - קשר מיוחד בין הקב"ה לעם ישראל].
2. שהרי כך הוא הדין, ש"מלך... זוכה (במלוכה) לו ולבניו לעולם, שהמלוכה ירושה להם" (רמב"ם הלכ' מלכים פ"א ה"ז). ומשה רבינו - מלך היה (זבחים קב, א; רמב"ם הלכ' בית הבחירה פ"ו ה"א).
3. ומובא בגמרא (מנחות זט, ב), שראה הקב"ה את יהושע שדברי תורה חביבין עליו ביותר, שנאמר: **"וּמִשְׁרָתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹחַן נָעַר, לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֵהָל"**, ואמר לו: יהושע, כל כך חביבין עליך דברי תורה? - **"לֹא יְמוֹשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ!"** (יהושע א, ח). הבטיחו, שלא תשתכח תורתו ממנו (רש"י מנחות שם). הרי שבשכר זה שלא מש מהתורה, גם התורה לא מְשָׁה ממנו.
4. ובריש מסכת אבות, על המשנה: **"משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע"** (אבות פ"א מ"א), כתב רש"י: ולמה נאמר ומסרה ליהושע, ולא לאלעזר ולפינחס, ולא לשבעים זקנים המתנבאים במחנה? - שלא רצה למסרה אלא למי שהיה ממת עצמו מנעוריו באהלי החכמה... וזהו יהושע, שנאמר: **"וְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹחַן נָעַר, לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֵהָל"**. ע"ש.
5. לפי זה קשה לכאורה: למה כשחזר רבי עקיבא לביתו בפעם הראשונה היו עמו י"ב אלף תלמידים, ובפעם השניה כ"ד אלף תלמידים? הרי היה צריך להיות, שבי"ב השנים האחרונות יגדל מספר התלמידים הרבה יותר, ולא רק יכפיל את עצמו ביחס ל"ב השנים הראשונות. וצ"ל, שלגבי התלמידים, עזיבת רבי עקיבא את הישיבה כדי לחזור לביתו היתה קטיעה של כ"ד השנים, והפיכתן לשתי יחידות של י"ב שנים כל אחת. התחילו שוב י"ב שנים ראשונות. לכן מספר התלמידים שנוסף בפעם השניה היה כמו בפעם הראשונה.
6. וכן פסק הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה יו"ד ח"ד סי' ס"א אות ד').
7. וכן מה שביקש משה רבינו מה': **"יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הַרְוֹחַת לְכָל בֶּשֶׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה, אֲשֶׁר יֵצֵא לְפָנֶיהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וְאֲשֶׁר יָבִיאֵם"**, מהו **"אֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וְאֲשֶׁר יָבִיאֵם"**? אומר רש"י: **"אֲשֶׁר יוֹצִיאֵם - בזכויותיו, וְאֲשֶׁר יָבִיאֵם - בזכויותיו"**. כלומר, לא מספיק שהמנהיג יהיה מנהיג צבאי גדול, אלא צריך שיהיה גם צדיק גדול, שיוכלו להשען על זכויותיו בשעת מלחמה. כי הזכויות הן שמכריעות את המלחמה, ולא גודל הצבא.
8. ועי' רש"י (ביצה יא, ב ד"ה אף הפותח את חביתו) שפירש, שהטעם שכל ישראל חברים ברגל, הוא כדי שלא לבייש את עמי הארץ. [ובאמת, אחרי הרגל, טהרות שנגעו בהן עמי הארץ ברגל - טמאים למפרע (כדעת חכמים במשנה חגיגה כו, א)]. הרי שמטרת תקנה זו היא לאחד את כל ישראל ברגל, ולמנוע איבה ופירוד לבבות. [ועי' תוס' (כתובות סב, ב ד"ה דהוה), שאחת הסיבות שבגללן אמר ר' עקיבא - כשהיה עם הארץ - "מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור", היתה, מפני שתלמידי חכמים לא היו מניחים לעמי הארץ לגעת בהם, בגלל עניני טהרות].
9. וכבר כתבו הראשונים, שחורבן בית ראשון וגלות בכל לא תיקנו ולא כיפרו לגמרי את העוונות שהביאו לחורבן זה, והחורבן השני אינו אלא המשכו של החורבן הראשון ושל גלות בכל, ולא חורבן "חדש" בפני עצמו. עי' רמב"ן ב"ספר הגאולה" שער ג' (כתבי הרמב"ן הוצ' מוסד הרב קוק, ח"א עמ' רפ"א), וחי' הריטב"א (ר"ה יח, ב ד"ה ופרקינן) שכתב, "לפי שיועדים היו שסוף בית שני זה ליחורב, ושיאה גלות זה שאנו בו, ובנין בית שני לא חשיב להו כולי האי דלהוי נגדר הפרץ הראשון". ומסתבר, שזהו מפני שהבינו שעוד לא נתקן עוונם ולא נתכפר.
10. בגמרא מובא, שמחו ברב אשי מן השמים, על שְׁפִינָה את ירבעם אחאב ומנשה "חברינו", והראו לו שהיו גדולים בתורה יותר מן האמוראים, וצריך היה להתייחס אליהם כ"חברינו" ולא כ"חברינו" (סנה' קב, ב).
11. אולי י"ל, שאין על זה יצר הרע, דסתם אדם אין לו תאוה לשפיקות דמים, וממילא אין כאן מה לבטל.
12. לכן נקראים תלמידי החכמים בפי חז"ל "חברים" (וכנזכר לעיל בדברי הרב שליט"א), מלשון חיבור; כי התלמיד חכם חי חיים רוחניים, ולא גשמיים ותאנניים, וממילא הוא חי בשלום ובחבורה עם שאר בני אדם שהולכים בדרך. וזהו שכתב הרמב"ם (בפירוש המשנה למס' דמאי פ"ב מ"ג), דתלמידי חכמים נקרא "חברים", "כי חברתם זה לזה חברה נאמנה, כי היא לשם שמים", ולא לשם עצמם ולשם תאוותיהם האנוכיות, המביאות לפירוד בין בני אדם.
13. והטעם שימי התעניות יהפכו למועדים טובים, הגם שלא אירעה בהן שום ישועה ושום דבר משמח, אולי הוא מפני דברי הרמב"ם, שכתב: "יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן, כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב" (רמב"ם הלכ' תעניות פ"ה ה"א), וכתב עוד, "מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן וכו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם" (שם פ"א ה"ב). נמצא, שלאחר שבאה הישועה, יש מקום לשמחה בימי התעניות, שהרי הן היו הגורם להסיר מעלינו הצרה.
14. "כל קהילה ואחריה על' - היא גנאי. ואם אחריה אָל' - היא לשבח" (אבן עזרא שמות לב, א).